

Hans van Manen, Rachel Beaujean en Clint Farha repeteren *Pianovariaties I* - Het Nationale Ballet, choreografie Hans van Manen (Amsterdam, 1980) / Jorge Fatauros

negeren, of waar hij op een anekdotische of strikt thematische wijze kan op ingaan. Van Manen kiest een moeilijkere weg die de problematiek zowel verruimt als uitdiept. Hij abstraheert via zijn choreografie (hierbij is de rol van de muziek fundamenteel), maar tegelijk concretiseert hij alles opnieuw via de lichamelijke en de meest concrete, tastbare vormen van lichamelijke: de zinnelijke uitstraling van het lichaam, de erotiek. De paradox (mens/werk) is dus bij Van Manen een diepe existentiële drijfveer om met dans bezig te zijn; om te doen zoals hij doet. Wat ik mis in een boek dat vooral door voorzichtigheid wordt gekenmerkt en af en toe vervalt in het leggen van een oppervlakkig verband tussen persoon en werk, is de smaak, de kracht, de niet-aflatendheid van deze 'drive' – een fascinatie en een obsessie.

*

Waar gaan de balletten van Van Manen over? Of anders uitgedrukt, wat maakt er de kracht van uit? Hoe geven ze vorm aan die obsessie en fascinatie? Die vraag kun je eigenlijk niet ontwijken, ook al besef je dat je haar enkel schematisch en benaderend kunt beantwoorden. Over fundamentele dingen. Dans gaat altijd over dans, zegt de choreograaf.

Maar hoe gaat dat in zijn werk bij Van Manen, vergeleken bij bijvoorbeeld Balanchine of Fred Astaire? (Ik neem niet toevallig Balanchine en Astaire als voorbeeld. Het zijn de grote meesters voor Van Manen, zowel als voor mij.)

Dans gaat altijd over dans, maar bij Ba-

lanchine komt daar nog bij: bovenal gaat dans ook over muziek. Als ik echter nog zou moeten proberen te preciseren, dan moet ik overstappen naar een metafoor: de balletten van Balanchine geven mij als het ware een gelukkig inzicht in... het sterrenstelsel. Ik ben geen astronoom maar als ik naar het werk van Balanchine kijk, krijg ik (terecht of ten onrechte, dat doet er niet toe) de indruk dat ik iets snap van iets wat me verder totaal onverschillig laat: ons zonnestelsel. Het is een openbaring; zowel van een wereld die ik niet vermoedde, als van mezelf! Ik wist niet dat ik daar gevoelig voor was. Ik wist niet dat ik die gevoelens in mij had, en dat ze – voor mij – van zo'n groot belang waren. Ik heb de illusie dat ik getuige mag zijn van een mathematisch universum, dat zo aantrekkelijk en opwindend is voor geest en lichaam omdat er geen cijfers aan te pas komen, maar levende lijven. En daar plotseling middenin al deze abstractie biedt Balanchine mij een blik op lijven van een man en een vrouw, in bijvoorbeeld een pas de deux. We zijn terug op aarde. Of beter gezegd we vatten beter een – de – andere dimensie van wat erotiek betekent.

Bij Fred Astaire gaat het als het ware om het andere uiterste: 'all by myself', een van de songs die hij vertolkt in *The Bandwagon* zou er misschien een adequate verklaring voor zijn. Dansen begint bij het eigen lichaam, de eigen benen, de eigen voeten... Narcisme krijgt hier een andere, rijkere betekenis. De partner wordt het andere evenbeeld.

Bij Van Manen nu heb ik altijd de indruk gehad dat zijn dans, buiten het feit dat ze over dans gaat, over maatschappelijke configuraties gaat. Geen platte of banale sociologie, maar waar sociologie in wezen over gaat: over de spanning en de betekenis van groepen en individuen. Maar dan zonder de symbolische lading die je in de antropologie meestal erbij krijgt. Nee, het gaat om tot het skeletachtige gereduceerde en geconcentreerde, spanningen tussen mensen, vrouwen en mannen. Ook tussen homoseksuelen en heteroseksuelen, maar dat is bijzaak. Of beter gezegd die problematiek – als die aanwezig is – wordt op een abstracter niveau getild. Het is in feite, zoals de dans bij Balanchine, of bij Astaire, allemaal heel structuralistisch. Het gaat om verhoudingen en spanningen, om wijzigingen in de vaste patronen, om het ontstaan van nieuwe patronen. Over dans dus. Dat is niet zo vanzelfsprekend, want zoveel dans gaat helemaal niet of slechts terloops over dans.

*

Het behoort onlosmakelijk bij de geschiedschrijving van de naoorlogse danskunst en het is voor de huidige generaties moeilijk voorstelbaar, hoe in die eerste naoorlogse decennia op de kunst van de dans werd neergekeken. Dans werd als minder dan niets beschouwd, een anachronisme. Uiteraard: net goed genoeg voor pluchenichten. Doch het is waarschijnlijk ook juist dankzij deze marginale situatie dat in die jaren de verbinding tussen moderne dans en entertainment, voornamelijk dan tv-entertainment, makkelijker gebeurde dan nu het geval is. Van Manen werkte veelvuldig in die beginjaren aan allerlei televisieprogramma's en shows mee. (Twintig jaar later acht de goegemeente zijn choreografische medewerking aan een operette als *Die Fledermaus* shocking, 'aesthetical incorrect'. De opvattingen over de danskunst zijn inderdaad veranderd!) Geen toeval dat hij in zijn leerjaren niet naar Londen trekt, maar naar uitgerekend Roland Petit in Parijs: de man die in staat leek te zijn om niet alleen moderne dans met ballet te verzoenen, maar ook oog en flair had voor Broadway- en Hollywoodentertainment. Petit leek voor ons, voor wie de Amerikaanse danskunst zo onbereikbaar leek, de man die de sfeer die rond Gene Kelly en Fred Astaire hing, dichterbij bracht. (Over de enorme invloed van deze eerder middelmatige choreograaf zou een interessante cultuurhistorische studie te schrijven zijn.)

*

Hans van Manen is een Hollandse choreograaf, dat wordt door Van Schaik ten overvloede gedocumenteerd. De sociaal-culturele